ТАҚРИЗ

ба автореферати диссертатсияи Бобозода Убайдулло Холмирзо дар мавзӯи: «Асосҳои методии истифодаи масъалаҳои ҳисобӣ дар дарсҳои химия яке аз воситаҳои ташаккули қобилияти маърифатии хонандагон», ки барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 13.00.02 – Назария ва методикаи таълиму тарбия (13.00.02.01 – Назария ва методикаи таълими фанҳои табиӣ (таҳсилоти миёнаи умумӣ) (химия)) таҳия шудааст.

Мубрамият ва аҳамияти илмӣ-амалӣ. Мавзӯи пешниҳодшуда бо раванди таҷдиди мазмун ва меъёрҳои таълим дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, гузариш ба **таҳсилоти босалоҳият** ва зарурати баланд бардоштани сифати натиҷаҳои омӯзиш дар фанҳои табиатшиносӣ пайванди мустақим дорад. Дар маркази таҳқиқ масъалаҳои ҳисобии химиявӣ ҳамчун воситаи таъсирбахши инкишофи қобилиятҳои маърифатӣ—аз қабили тафаккури мантиқӣ, моделсозӣ, таҳлилу синтез, тартибдиҳии алгоритм ва худтанзимкунӣ—гузошта шудаанд. Ин фаҳмиш мавзӯъро аз доираи санҷиши одии дониши фаннӣ берун бурда, ба сатҳи **педагогикаи натиҷагаро ва далелнигор** меафзояд.

Объект, предмет, ҳадаф ва вазифаҳо. Объекти таҳқиқ раванди таълими химия дар зинаи таҳсилоти миёнаи умумӣ мебошад; предмет—**системаи методии истифодаи масъалаҳои ҳисобӣ** барои ташаккули қобилиятҳои маърифатии хонандагон. Ҳадафи диссертатсия тарҳрезӣ, асоснок ва санҷиши модели методии истифодаи масъалаҳои ҳисобӣ дар шароити воқеии синф бо ҳадафи боло бурдани натиҷагирии таълим ва рушди қобилиятҳои маърифатӣ мебошад. Вазифаҳо ба таври мантиқӣ аз ҳадаф бармеоянд: баррасии ҳолати масъала дар адабиёт, муайян кардани меъёрҳои қобилиятҳои мақсаднок, тарҳрезии модел ва воситаҳои дидактикӣ, гузаронидани санҷиши педагогӣ бо ченаки эътимодбахш ва таҳлили муфассали натиҷаҳо.

Асоси методологӣ ва методикаи тадқиқот. Муаллиф корро бар принсипҳои фаъолгардонии маърифатӣ, марҳилавият, мутобиқсозии таълим ва пайдарҳамии амалҳои когнитивӣ бино карда, дар тарҳи дарсӣ гузариш аз дастурҳои ҳидоятшаванда ба фаъолияти мустақилро таъмин намудааст. Арзёбӣ бо анҷоми санҷишҳои муқоисавӣ, истифодаи гуруҳҳои назоратӣ ва таҷрибавӣ, инчунин татбиқи нишондиҳандаҳои оморӣ барои санҷиши аҳамияти фарқиятҳо ва қувваи таъсир анҷом ёфтааст. Ин тарҳ ба эътиборияти хулосаҳо мусоидат мекунад ва бар пояи **педагогикаи тадқиқотасос** қарор дорад.

Сохтор ва мундариҷа. Автореферат шакли классикии корҳои илмӣ-педагогиро нигоҳ медорад: дар муқаддима мубрамият, навоварии илмӣ, ҳадафу вазифаҳо, объекти таҳқиқ, предмет, фарзияи илмӣ ва усулҳои кор муайян шудаанд; боби аввал доираи назариявӣ ва мафҳумшиносии масъала, ҷойгоҳи масъалаҳои ҳисобӣ дар методикаи таълими химия ва меъёрҳои

қобилиятҳои маърифатиро тавзеҳ медиҳад; боби дуюм тарҳи **модели методӣ**, таркиби маҷмӯаи масъалаҳо, қадамҳои дидактикӣ, **усули «соати регӣ»** барои масъалаҳои омехтаҳо ва фоизҳо, тарҳрезии таҷриба ва натиҷаҳои онро нишон медиҳад; дар поён хулосаҳо ва тавсияҳои амалӣ дода шудаанд.

Дар боби аввал муаллиф масъалаҳои назариявӣ ва методологии таҳқиқро баррасӣ менамояд. Дар он мавқеи масъалаҳои ҳисобӣ дар таълими химия, заминаҳои таърихӣ ва таҷрибаи ҷаҳониву миллӣ таҳлил шудаанд. Муаллиф бо такя ба адабиёти илмӣ нишон медиҳад, ки масъалаҳои ҳисобӣ на танҳо воситаи мустаҳкамкунии донишанд, балки ҳамчун абзори инкишофи қобилиятҳои маърифатӣ низ хизмат мекунанд.

Дар ҳамин боб, мафҳумҳои калидӣ мисли «қобилияти маърифатӣ», «масъалаҳои ҳисобии химиявӣ», «рушди мантиқӣ ва моделсозӣ» тавзеҳ дода мешаванд. Муаллиф инчунин меъёрҳои ченкунии ин қобилиятҳоро муайян кардааст, ки минбаъд дар қисмати таҷрибавӣ истифода мешаванд. Афзалияти асосӣ дар он аст, ки таҳлили назариявӣ ба таври мантиқӣ бо вазифаҳои амалӣ пайваст мешавад.

Дар боби дуюм модели методии муаллиф муфассал тавсиф шудааст. Асоси таҷриба — ворид намудани масъалаҳои ҳисобӣ бо пайдарпаии градуалӣ (аз оддӣ то мураккаб) дар ҷараёни дарсҳои химия мебошад. Хусусияти навоварӣ — усули «соати регӣ» аст, ки барои ҳалли масъалаҳои омехтаҳо ва фоизҳо тарҳрезӣ шудааст. Ин усул бо роҳи визуалӣ ва алгоритмии соддакунӣ хонандагонро водор месозад, ки таносубҳо ва ҳиссаҳоро дурусттар дарк намоянд.

Муаллиф таҷрибаи педагогиро бо ду гурӯҳ (назоратӣ ва таҷрибавӣ) гузаронидааст, ки дар он сатҳи дониш ва қобилиятҳои маърифатии хонандагон пеш ва пас аз истифодаи модел муқоиса шудаанд. Арзёбӣ бо ҷадвалҳо ва диаграммаҳо тасвир ёфта, нишон медиҳад, ки хонандагони гурӯҳи таҷрибавӣ дар иҷрои масъалаҳои мураккаб ва дарк кардани робитаҳои мантиқӣ бартарӣ нишон додаанд. Дастоварди муҳим ин аст, ки муаллиф барои омӯзгорон дастурҳои дидактикӣ таҳия намудааст, ки татбиқро осон месозад.

Навгонӣ ва саҳми шахсӣ. Маҳсули марказии кор тарҳ ва асоснокии **модели методии интегратсионӣ** барои истифодаи масъалаҳои ҳисобӣ аст, ки мазмун, шакл ва воситаҳои таълимро муттаҳид месозад ва пайдарпаии «омӯхтани намуна—таҳлили алгоритм—амали мустақил—интегратсия»-ро таъмин мекунад. Истифодаи **қолаби алгоритмии «соати регӣ»** иҷозат медиҳад, ки масъалаҳои омехтаҳо ва фоизҳо бо воситаи тасвири визуалӣ ва таносубҳои содда дар вақти кӯтоҳ ва бо хатои кам ҳал шаванд. Муаллиф маҷмӯаи масъалаҳои дараҷабандӣ, варақаҳои корӣ ва **рубрикаҳои арзёбӣ** таҳия кардааст, ки ба мониторинги мунтазам ва муқоисаи пешрафти хонандагон мусоидат менамоянд. Натиҷаҳои санҷиш нишон медиҳанд, ки истифодаи пайгиронаи чунин маҷмӯа ба беҳтаршавии нишондиҳандаҳои фаннӣ ва инкишофи қобилиятҳои мақсаднок меоварад.

Аҳамияти амалии натиҷаҳо. Маводи пешниҳодшуда бевосита ба амалияи синф воридшаванда аст: нақшаҳои дарсӣ, ҳалли намунавӣ, бланкҳо ва чек-рӯйхатҳо ба омӯзгор имкон медиҳанд, ки бе харочоти иловагӣ ва бо захираҳои мавҷуд татбиқро оғоз намояд. Раванд бо **омӯзиши муттасили касбӣ** ҳамоҳанг буда, барои курсҳои кӯтоҳмуддати методистону омӯзгорон мувофиқ аст; ҳамгироии байнифаннӣ бо математика ва физика табиӣ ва судманд нишон дода мешавад. Барои роҳбарияти муассисаҳо ин кор воситаи мувофиқи **нигаронии дохилимактабӣ** ва гузоришдиҳист, зеро рубрикаҳо ва нишондиҳандаҳо пайгирии тағйиротро осон менамоянд.

Дақиқият ва эътимодият. Тарҳи санҷиш бо тавзеҳи интихоби намуна, тавсифи шароити гузариш ва риояи меъёрҳои этикаи педагогӣ анҷом пазируфтааст. Истифодаи нишондиҳандаҳои оморӣ барои санҷиши аҳамияти фарқиятҳо ва нишон додани самаранокӣ ба қотеъият ва возеҳияти хулосаҳо нерӯ мебахшад. Дар айни замон барои таҳкими далелҳо тавсеаи иловагии ҷадвалҳои оморӣ бо эътимодномаҳо ва нишон додани қувваи таъсир дар зергуруҳҳо муфид хоҳад буд.

Хулоса. Авторреферат аз нигоҳи назариявӣ ва амалӣ пурмуҳтаво буда, ҳадафу вазифаҳо возеҳ, методология асоснок ва натиҷаҳо бо таҷрибаи педагогӣ исбот шудаанд. Мундариҷа ба талаботи ихтисоси 13.00.02 ҷавобгӯст ва барои амалияи таълими химия арзиши баланди илмию методӣ дорад. Бо дарназардошти гуфтаҳо, муаллиф **сазовори дода шудани дараҷаи илмии номзади илмҳои педагогӣ** мебошад.

Муқарриз:
Номзади илмҳои педагогӣ, директори
Муассисаи давлатии “Маркази ҷумҳуриявии
таълимию методии назди Вазорати маориф
ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон Каримзода Ш.

Маълумот барои тамос: 734025, ҶТ, ш.Душанбе, Кӯчаи А. Дониш 50 Тел: +992 (93) 8039392; E-mail: shavkatnormatov@mail.ru.

Имзои Каримзода Шавкатро тасдиқ мекунам

Мудири шуъбаи кадрҳо ва коргузорӣ
МҶТМ ВМИ ҶТ Ҷумаев Ҷ.

02.09.2025